

послије четири часа хода кроз пустињу наговјештава настaњено мјесто.

Врба је, међутим, само једно сеоце, изграђено од огромног безобличног камења, на кршевитом земљишту. Ипак, ту почиње обрадиво земљиште, јер раније смо ту и тамо примијетили само неколико дивљих крушака. Село је једно од оних која снабдијевају пијаву у Котору, као што су и Мирац, Велики и Мали Залази, Заљут, Цуце и Брајићи.

Терен којим смо ишли од Врбе према Брајићима покривен је бјелутком који се, умјесто да га чини неплодним, показао корисним.⁶

На истом путу, са десне и лијеве стране, наилазимо на усамљене куће, изграђене грубо, од прућа и земље као и све друге у том крају.

Покривене су љускама од дрвета, подијеленим на два једнака дијела; дуге су 25–30 стопа, а широке 4–5 палаца. Љуске се постављају уздуж, на свод, а одатле се спуштају на зидове са обије стране и тамо намјештене једна поред друге, као тријепови, савршено штите кућу.

На оба краја постављени су, преко греда које чине кров, огромни каменови као заштита од налета вјетра.

Већина ових кућа састоји се само из једне просторије на сред које се налази огњиште; ту заједно живе људи и стока.

Због свог положаја Велики и Мали Залази, као и Заљут, су важнија села него што се то обично мисли. Из њих се има преглед читаве околине, она су зборно мјесто читаве Црне Горе. Управо ту долази до изражаја говорнички дар и ту се припремају напади на глас о неком догађају.

⁶ Неки селјак је уклонио бјелутак са једног дијела свога земљишта, али су усјеви, ипак, слабо родили. Покушао је то и на другим мјестима, али резултат је био исти, па је камење вратио натраг. То је и природно, јер да би биљке до бербе достигле степен савршенства, треба их садити на удаљености која одговара њиховој природи и величини. За неко земљиште мало је важно да ли је каменито или не. Довољно је да је коријен биљке покривен земљом, јер чим сјеме проклија стабљика избија кроз отворе између камења. И јш нешто: у топлим и сувим предјелима камење одржава свјежину, дуже задржава влажност и директно је преноси биљкама.

Брајићи не нуде ништа изузетно, сем ако то није много дивљих чичака који служе за исхрану свиња. Међутим, једи су их и људи који су овуда пропутовали.

Прије Брајића наишли смо на једну црногорску стражу која је требала да нам се прикључи, пошто нам се, по обичају, укажу војничке почасте плотуном из мушкета. Тако сакупљени стигли смо на Његуше, гувернадурово сједиште.

На двадесетак корака од првих кућа у сусрет ми је дошао гувернадур у пратњи протопопа, још два друга свештеника, цијеле своје породице и шездесет најугледнијих људи под оруђем.

Послије првих уобичајених комплимената, гувернадур је моју лијеву руку положио на своје десно раме, а своју десну руку на моје лијево раме и притом рекао: „Усрећивеш ме постајући ми пријатељ, јер ти нијеси дошао са лошим намјерама. Већ си ми мио стога што си се осмјелио да дођеш у нашу земљу. Све звијезде на небу ће се угасити прије него што те заборавим“. Одмах послје ових ријечи, на гувернадуров знак су нас одвели у његово пребивалиште.

Пуцање из пушака, звоњење звона, кликтање народа, наизнанила су одушевљење.

Тешко је и замислити којом је брзином народ хрлио према гувернадуровом пребивалишту чак и из најудаљенијих крајева села. Сви су жељели да ме виде: жене, а нарочито дјеца, која до тада нијесу напуштала родитељски дом, као да су била одушевљена. Са свих страна се чуло: Боже! Наполеонов солдат! Како сам, да бих лакше ходао, био обоу опанке,⁷ одушевљени што ме виде у њиховој народној обући, прилазни су да ми цјеливају руку и скуте.

Гувернадур и његова породица поступали су према мени с великим поштовањем и врло учтиво. Главари су

⁷ Снадале веома сличне римским. Поклонити страну опанке значи ukazати му највећу почит. Ова врста обуће, чији је горњи дио направљен од веома fine јарвеће коже, неопходна је за стално ходање црне стијене. У уобичајеној кожној обући, човек би се клизао при сваком кораку. *Еспадриле* и *опанке* су синоними у Влашкој. Босни и Далмацији, с тим што се овај први чешће употребљава у приморју гдје је и италијански језик у чешћој употреби.